

sen – elhatárolja magát attól az irányzattól, amelyik a tanulók képességeik szerinti csoportosításában látja a hatékonyabb, eredményesebb oktatás kritériumát. Álláspontját így fogalmazza meg: „Olyan megoldásokat kell keresni, amelyek az egyéni különbségek figyelembevételét és az együttes munkát is lehetővé teszik.” A szerző által képviselt megtanítási stratégia éppen ezért az egyéni haladást a kisebb-nagyobb tanítási egységekben kívánja lehetővé tenni.

A megtanítási stratégia nagyon lényeges tényezőként kezeli a társadalmi igényeket, szinteket. A szerző erről így ír: „A ma és a belátható jövőben kívánatos szintek elérésének nem biológiai, adottságbeli, hanem társadalmi, pedagógiai korlátjai vannak.” Ebből következik, hogy „minden ép gyermek által a kívánt színvonalon sajátíthatók el a tantervi követelmények.” A „letanítás” és a kompenzálás problémái című részben a szerző azt írja: „A jelenlegi iskola leadja, letanítja az anyagot, amiből mindenki annyit tanul meg, amennyit tud vagy akar. A megtanulást rábízta a tanulóra, a szülőre. Egyszóval a jelenlegi iskola a megtanításra nem is vállalkozik. „Ez utóbbi megállapítást túlzónak és igazságtalannak érezzük az iskolák tanáraival szemben. Ez azonban nem zárja ki a megtanítási stratégia célkitűzésének el nem fogadását, amelyet Nagy József így fogalmaz meg: „A megtanítás stratégiája azt a gyökeres szemléletbeli fordulatot tűzi ki célul, amely szerint a tanulók túlnyomó többsége megtanítható és megtanítandó az előírt anyagra, a megtanulás nem a tanuló és a szülő ügye csupán, hanem az iskolának vállalkoznia kell a cél elérésére.” Itt ismét az idézett mondat utolsó részét nem tartom elfogadhatónak, hiszen az elképzelhetetlen, hogy az iskolák tanárai ilyen mértékben közömbösek lennének munkájukkal és tanulóikkal szemben.

A megtanítási stratégia következő fontos elvi tényezője a kompenzálás. Ennek lényegéről ezt olvashatjuk. „A kompenzatív rendszer, nevelés-oktatás azt jelenti, hogy a kitűzött célokat, a kidolgozott kritériumokat meghatározott türelemmel a csoport túlnyomó többségének el kell érnie. A kompenzálás a csoport sikeres egyúttaladását szolgálja. Ha nem akarjuk a teljesen individualizált oktatást, akkor nincs más lehetőség, mint az iskola kompenzatív rendszerre fejlesztése.” E tétel leszögezése és érvényesítése biztosítéka annak, hogy a megtanítási stratégia nem követ szélsőséges irányzatokat. A megtanítási stratégia lényege című részben összegezi a legfontosabb sajátosságokat. A fejezet következő részében a hazai kísérletekről és lehetőségekről ír a szerző. Mindezekelőtt a megtanítási stratégia kompromisszumos változatát, az ún. témakompenzációs oktatást ismertetni olvasóival. Majd tárgyalja a témányitó és témazáró feladatbank lényegét és felhasználását, valamint készítését. Külön és részletesen is foglalkozik a kompenzálás módszereivel. A fejezet végén ismerteti a kísérleti oktatás eredményeit

és fejlesztési feladatait, valamint az elterjesztés lehetőségeit.

A könyv második fejezetében – amelyik a „Témakompenzációs oktatás” címet viseli – négy szerző tanulmányát olvashatjuk. Kunsági Elemér és Vida Mihályné „Egy egész tanév kiterjedő általános iskolai kísérlet tapasztalatai” címen a megtanítási stratégia kialakítása és adaptálása kísérletét végezték el az általános iskola 7. osztályos kémia egy tanévi anyagára. Részletesen és konkrétan követhetjük nyomon a nagyon precíz leírás alapján a megtanítási stratégia minden mozzanatát az előkészítéstől a kísérlet értékeléséig. Kanyó Teréz: „Sajátosságok és lehetőségek a szakmunkásképzésben” címmel a megtanítási stratégiát a jelzett iskolatípusban a szakmai technológia tantárgy keretében a konzervgyártás témakörében mutatja be. Itt is a kísérlet teljes menetét tanulmányozhatjuk. Fekete-Kovács Győző értekezése a „Témakompenzálás a szakközépiskolában” címet viseli. A szerző a géptan tantárgy keretében a szivattyús és hidraulikus berendezések témakörében folytatta le a kísérletét a megtanítási stratégia szellemében. Természetesen itt is a teljes kísérleti menet rajzát kapjuk.

A könyv harmadik fejezete („A folyamatos kompenzálás lehetőségei”) két szerző két tanulmányát tartalmazza. Varsányi Zoltán a „Témakompenzációs oktatás és folyamatos kompenzálás” címen írt munkájában a szakközépiskolában a gépipari anyag- és gyártásismeret témakörében végzett kísérleteiről számol be, rámutatva arra, hogy ő – az eddigi szerzőktől eltérően – kompenzálást nemcsak a téma feldolgozása előtt és után, hanem közben is alkalmazott. S végül Molnár Péter „Egy megtanítási programcsomag” című tanulmányát olvashatjuk. A szerző az alapvető fogalmak elemzése után bemutatja a technika tantárgyba tartozó mozgást átalakító szerkezetek témájához kidolgozott programcsomag összetételét, annak elvi indokolását és kísérleti kipróbálását.

A könyvet a témához kapcsolódó hazai és külföldi irodalmi jegyzék teszi teljessé.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

DR. BERCZKI SÁNDOR

A KORSZERŰBB OROSZNYELV-OKTATÁSÉRT IV. (Tanulmánykötet)

Tananyag orosznyelv-tanárok önképzéséhez
Szerkesztette: Misky György, Kézirat,
Pécsi Janus Pannónius Tudományegyetem
Tanárképző Kar, Pécs, 1984. 158. p.

A Pécsi Janus Pannónius Tudományegyetem Orosz Tanszéke 1981. óta folytat kísérleteket az orosznyelv-tanárok szakmai továbbképzése tartalmának és szervezeti formáinak a korszerűsítése céljából. A tartalmi korszerűsítés egyik eszközének tekintik a kutatásban résztvevők olyan kísér-

leti anyagok összeállítását és publikálását, amelyek hatékonyan segítik a szaktanárok önképzését. A jelen tanulmánykötet – amely szerves folytatója az előzőeknek – a Tudományszervezési és Informatikai Intézet 180/1981. sz. elfogadott országos pályázata alapján a Baranya Megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet és a Pécsi János Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karának Orosz Filológia Tanszéke közreműködésével készült, szerkesztette Misky György, lektorálta Páll Erna és Zöldhelyi Zsuzsa. A tanulmánykötet nemcsak szoros értelemben vett továbbképzési anyagokat tartalmaz, hanem a tan-szék dolgozóinak legújabb kutatási eredményeit is tükrözi. Az, aki ismeri az előző köteteket, láthatja, hogy egy-egy oktató-kutató mely részterületen dolgozik szívesen, azt is, hogy egy-egy rész-problémát (pl. igevonzatok, mozgást jelentő igék, tagadás az oroszban), hogyan fejt ki, bontakoztat ki. A kötet szerkesztője követi a hagyományokat: lehetőséget nyújt a kétnyelvű (orosz és magyar) publikálásra. Minden tanulmányt gazdag szakirodalom jellemez, nagy helyet kap a kontrasztív vizsgálat, ami a szakirodalomban is tükröződik. Több tanulmány új gondolatokat vet fel, s további kutatásra, elmélyülésre ösztönöz. A kötet szerzői mind a hétköznapi oktató munkában, mind a szakköri munkában hasznos tanácsokat adnak, s kutatómunkára serkentenek, ezzel is szolgálva a tanulmánykötet közreadóinak a célját, a permanens irányított önképzést, amely egybe-vág a jövőben tervezett szakmai továbbképzési elképzelésekkel. (Röviden ismertetjük a kötet tanulmányait. Zárójelben megjegyezzük, hogy a tanulmány orosz nyelven jelent meg, s az egységes publikálás végett az orosz nyelvű tanulmányok címét magyarul közöljük. Ismertetésünk sorrendje a tartalmi sorrendet követi.)

Hajzer Lajos: Az orosz szövegbe kerülő magyar földrajzi nevek ragozásának kérdéséhez (3–22. p.) c. tanulmányát szellemes anekdotával vezetni be. Azt vizsgálja, hogyan is viselkednek az orosz szövegbe kerülő magyar földrajzi nevek, pontosabban szólva az orosz nyelv milyen neműeknek veszi a különböző mássalhangzóra végződő földrajzi neveinket, és ennek keretében milyen ragozási csoportba sorolja őket. A szerző már a bevezetőjében kifejti, hogy a kérdést a teljesség igénye nélkül vizsgálja. Számunkra az a legfontosabb, hogy a tanulóknak ezen a téren elkövetett orosz nyelvi hibáit nem szabad túlzott szigorral fogadnunk (lásd a „szigor tanár urat” a bevezetőben), hanem türelemmel és körültekintéssel, különösen akkor, ha maga az orosz nyelv is bizonytalanságokat mutat, vö. Hajzer Lajos gyűjtéséből azokat a példákat, amikor egy és ugyanazon műfordító ugyanazt a földrajzi nevet egy adott műben hol ragozza, hol változatlanul hagyja, vagy változtatva más ragozási szisztema szerint szerepelteti. Hajzer Lajos különösen részletesen foglalkozik a problematikus '-any, -eny, -ony' végű földrajzi neveinkkel (pl. itt a 'Záhony' névnek a III. ragozáshoz való sorolása tü-

nik mintának). A szerző gazdag szépirodalmi anyagon mutatja be az érvelését. *Hetesi István:* Kötelesség és boldogság Turgenyev Nemesi fészek című regényében (23–41. p.) c. tanulmány az 1850-es évek orosz társadalmának problémáival foglalkozó regény alapgondolatát elemzi. Az előkészítésre váró reformok közepette a kötelességteljesítés és az egyéni boldogság megteremtése konfliktusokat idéz elő. A regényben az ún. „felesleges” ember típusának a kérdéseit elemzi a szerző nagy irodalmi kitekintéssel.

Jászay László: A meghatározott mozgást kifejező igék szemléletpár-képzésének sajátosságai (42–66. p.) c. tanulmányban a szerző az orosz nyelven az igehasználat legnehezebb kérdéséhez az „igeszemlélet”-hez, a „vidék” problematikájához fordul ismét. A tanulmány részletesen foglalkozik a 'po' előképzővel meghatározott mozgást kifejező igék szemléletpár-képzésének sajátosságaival, felvetve azt a lényeges kérdést: mikor veszíti el a 'po' előképző minden egyéb logikai jelentését, és válik csak a befejezettség képzőjévé. A tanulmány második része a 'bezsaty – ubezszaty' típusú igékkel foglalkozik.

Lendvai Endre: Az orosz nyelvi valóságáttér specifikus elemeinek tükröződése a magyar nyelven (62–82. p.) c. tanulmány azt vizsgálja, hogyan is történik az orosz nyelvi valóságáttér specifikus elemeinek megismerése és megnevezése a magyar nyelvközösség életében. (A szerző a „valóságáttér” megnevezést a „kultúra” szinonimájaként használja, saját megjegyzése, i. m. 62.). A valóságáttérrel vagy kultúrával való foglalkozás a nyelvoktatásban az utóbbi 10–15 évben lépett előbbre, nemcsak a módszertan szakemberci, de a pszicholingvisztika képviselői is felhívták erre a figyelmünket, hogy maguknak a tárgyagnak önmagukban is óriási információs szerepük van. (A. A. Leontyev egyik művében hozza fel példaként, hogy milyen megbotránkozást okozott a szovjet nézőkben, hogy a francia film utasai nevetve szálltak be a „fekete autóba”, s csak később derült ki, hogy a francia közegben ez hétköznapi taxi stb.) A valóságáttér, az országismerettel majd az ún. „nyelvi” országismerettel mint diszciplínával bővült, s a tanulmány az utóbbira is hoz fel igen jó példákat.

Marcza Sándor: A mozgást-helyváltoztatást kifejező igék átvitt értelemben való használata (orosz nyelven, 83–97. p.). A „térben való helyváltoztatás” a legkülönbözőbb dinamikus távol-sági viszonyokat rejt magában (a szerző a táblázaran több mint egy tucatot sorol fel!), amelyek természetszerűleg mind nyelvi kifejezést kapnak. Ezek közül nem egy nemcsak konkrét mozgást fejez ki (rejt magában), hanem átvitt jelentéssel is rendelkezik. Ezek nemcsak a költői nyelven szerepelhetnek, hanem a hétköznapi metaforikus használatban is előfordulhatnak. A szerző ezekre hoz fel nagyon sok példát (pl. metonimikus és metaforikus használat, „kvázi-mozgás” stb.). Nagyon hasznos, hogy példáit a magyar megfelelőikkel adja (90–95. p.).

Medve Zoltán: Női foglalkozást jelentő főnevek használatának kérdéséhez a mai orosz nyelvben (orosz nyelven, 98–122. p.) c. tanulmány az orosz grammatika aktuális kérdésével foglalkozik: hogyan követi a nyelv fejlődése a társadalmi fejlődést a női foglalkozások mind szélesebb elterjedésével. A szerző számadatokkal is bizonyítja a nők különböző foglalkozási ágakban való helyfoglalását, ami maga után vonta a férfifoglalkozást jelentő neveknek nőt jelentő képzővel való ellátását (pl. '-ica, -ka, -icha' stb.), tehát a szópárokna a kiegészülését, ill. bővülését. A szerző részletesen vizsgálja azokat a foglalkozásokat, amelyekben a nyelv változatlanul csak a hím-nemű variánsot ismeri, ill. tartotta meg (pl. 'miniszter, doktor, vrac, avtor stb.), amelyeknél tanítványainknak minden szinten problémát okoz az adott foglalkozást űző nő megnevezése, főleg megszólításban, de a hivatalos, a beszélt és a tudományos stílusban való eligazodásban is (nem is beszélve a mondattani kérdésekről, pl. 'egyzetés').

Misky György: Az orosz diákzsargon tanításának néhány elvi – metodikai kérdése (123–140. p.) c. tanulmány az orosz nyelv társadalmi rétegződésének aspektusában észlelhető változásokkal foglalkozik. A tanulmány szerzője a 'nőnekvivalens lexika' csoportjába sorolja a diákzsargont, s részletesen foglalkozik e kérdéssel. Szerintünk ez nemcsak azért hasznos, mert betekintést nyerünk egy olyan stílusrétegbe, amelynek elemei köznyelvben is megfigyelhetők, hanem mert hallgatóink az intenzív kurzusok alkalmával, a hallgatói cseréknél, a közvetlen találkozásoknál megismerkedhetnek az orosz diákzsargonnal, s biztosak vagyunk abban, hogy ennek a zsargonnak néhány eleme az orosz nyelvű órávezetésben, tanári „elszólásokban”, dicséretekben és értéke-

lésekben hasznosítható. Ugyanakkor saját tapasztalatunkból mondhatjuk, hogy nem egyszer bajban voltunk, amikor arra kellett válaszolnunk, hogy mondják oroszul a „puskát”, „szekundát” stb. Misky György nemcsak szótárszerűen sorolja fel az orosz diákzsargon leggyakoribb szavait, hanem használatukat szituációban, környezetben, sőt képpel illusztrálva is bemutatja. (Pl. ki tudta eddig, hogy a „fortoscska” a diáknyelvben „lyukas órát” jelent? stb.)

Tóth Lászlóné: 'On ne byl loma' vagy 'ego ne bylo doma'? A létigét tartalmazó tagadó mondatok interpretációjának kérdéséhez. (141–158. p.) c. tanulmánya az orosz stilisztika fontos kérdését érinti: a létigét tartalmazó tagadó mondatokban mikor kell vagy szükséges birtokos esetet használni. A tanulmány aktuális, mert nyelvtanaink sem adnak erre a kérdésre pontos választ, habár a tagadás tanítása középiskolai anyag, ugyanakkor a vélemények is eltérők. A szerző a kérdés megvilágításában a „meghatározottság/meghatározatlanság”, „konkrétság/általánosság” fogalmakból indul ki. A személytelen szerkezet (birtokos eset) használata a tagadásban új információkat is rejt magában (pl. ott kellett volna lennie, hiányzik stb.). Oktatásunkban a formális „tagadás után birtokos esetet kell használni” formulát a konnotatív tartalommal, a „többletek”-kel is ki kell egészítenünk.

Az ismertetett tanulmánykötetet általános és középiskolai kartársaink szíves figyelmébe ajánljuk, a pécsi kollégáknak meg köszönetet mondunk, hogy részterületekre, kevésbé ismert nyelvi tényekre, nyelvi interferenciákra hívták fel a figyelmünket érdekes és olvasmányos formában, tudományos igénnyel.

DR. HORGOSI ÖDÖN